

denen veel te wenschen overliet. Wanneer men bedenkt, wat de mannen waren voor wie deze vrouwen als echtgenooten waren bestemd, behoef men zich daarover niet te verwonderen. „Zeeroof en ongebondenheid, moedwil en brood-dronkenheid, multerij en doodslag“, zegt Prof. Blok in zijn „Geschiedenis van het Nederland-sche Volk“, „waren onder hen aan de orde van den dag“. Eerst in den tijd van Jan Pieterszoon Coen trad verbetering in: hij regeerde met straffe hand; hij trad tegen de „rauwe gasten“, zooals hij ze zelf noemde, met kracht op en streefde ook ernstig naar verbetering op het punt der uit-zending van Compagniesvrouwen (sommige ge-schiedschrijvers vertellen, dat hij o.m. gepoogd heeft de regenten van het Amsterdamsche Burger-weeshuis te bewegen tot het „afstaan“ van wees-meisjes).

Dit historisch materiaal nu omtrent de Com-pagniesvrouwen vormt den achtergrond van het boek van Den Hertog. Hij teekent verschillende van haar vertegenwoordigsters en ze beantwoor-den volkomen aan de door Tiele gegeven quali-ficatie. Voorts geeft hij een beeld van het Indische leven van die dagen, van de toestanden onder de employés der Compagnie, van het bedrijf, in handels- zoowel als in militair opzicht. En ook doet hij den gouverneur-generaal J. P. Coen zien als den ijzeren regeerder, die, soms hardhandig, orde op zaken stelt en evenzeer de gedragingen der Compagniesdienaren als die der Compagnies-vrouwen onder strenge controle houdt.

Maar dit historische is voor hem uitgangspunt, gegeven zoo men wil, van een overigens gefanta-seerd verhaal.

Zijn hoofdfiguur is Aletta Bruystens, Amster-damsch weesmeisje, en, bij den aanvang, dienstbode in 't huis van den rijken koopman en bewindhebber Sinjeur Francken. Zij gaat met de „Dordrecht“ als Compagniesvrouw naar Indië, maar dien zwaren gang, zwaar, getuige de ellendigheden, die ze aan boord meemaakt en de gevaren, die haar voortdurend bedreigen, doet ze uit liefde. De held van haar jeugd namelijk, Aert Gijssels, is in dienst der Compagnie naar Indië vertrokken en ze heeft hem nooit kunnen vergeten. Hem wil ze daar zoeken om met hem gelukkig te zijn: in het vaderland heeft ze niets en ginds wacht haar alles. Als ze, na vele moeilijke maanden aan boord, eindelijk in Indië aankomt, vindt ze Aert niet, maar wel is er een zekere Jaspas Stevens, die aanstonds op deze uitzonderlijke Compagnies-vrouw het oog slaat. Zijn liefdesbetoon is op-recht, maar hij vermag niet Aletta's genegenheid te winnen, omdat ze trouw wil blijven aan Aert, dien ze vroeg of laat toch nog hoopt te vinden. Wanneer echter Coen haar bestemt voor een hoogen ambtenaar en hij niet toegankelijk blijkt voor haar wensch, stemt ze toe in een huwelijk met Jaspas Stevens. Deze, door zijn huwelijk met een degelijke, knappe Hollandsche vrouw in aan-zien gestegen en zelf een eerzuchtig man, maakt snelle promotie en zoo is Aletta na weinige jaren de echtgenote van den „fiscaal“ te Batavia. Maar ze kan Aert niet vergeten. En haar innerlijke onvrede leidt tot een crisis, als ze straks Aert terug-vindt, een verworden soldaat, een rauwen dronk-enlap. Ze ontmoet hem enkele malen in 't geheim en bijna voert dat tot een catastrofe. Te rechter tijd echter komt ze tot de bezinning, dat ze toch niets meer voor hem kan zijn en dat ze afstand moet doen van een ideaal, dat tot het verre ver-leiden behoort. Aert, die dat ook begrepen heeft, zoekt dan bij een vijandigen overval den dood... „Er was geen tijd meer om de musketten te laden... Toen ging hij er alléén op af en hield ze juist lang genoeg tegen... Alleen! Dat woord grift zich in Aletta's gedachte... De held van haar jeugd was een held gebleven... tot het laatste toe.“

Uit dit overzicht van den hoofdinhoud moge blijken wat ik boven zei: dat het verhaal 't best is te noemen een fantasie tegen den achtergrond van historische feiten. Want Aletta's geschiedenis, romantisch en eenigszins idyllisch, is het eigen-lijke van 't boek en 't overige is décor.

Als we dan nu zoo het karakter van het boek hebben vastgesteld, komt nu de vraag naar het al of niet geslaagd zijn.

En dan kan zeker het oordeel gunstig luiden. Hoofdzakelijk zoowel als décor zijn levendig en frisch van kleur: de verteltrant is boeiend; de af-wisseling rijk; de personen, ieder overeenkomstig eigen plaats in het verhaal, goed geteekend. De Compagniesvrouwen enerzijds, in haar kwalijk passen in den staat, dien ze hebben verkregen (voortreffelijk is dat b.v. afgeschilderd in het tooneel van den gala-avond ten huize van den gouverneur-generaal, Aletta aan den anderen kant, die in ieder opzicht haar tegenovergesteld is, zijn uitstekend getroffen figuren. En ook de mannen, Jaspas Stevens, Aert Gijssels, Geert de bootsman en vele anderen naast hen, zijn als dienaren van de Compagnie in hun onderscheiden aard en prestatie verdienstelijk uitgebeeld. 't Is grootendeels, indien niet alles, fantasie, maar dat fantasie-spel heeft, juist door den historischen achtergrond, reële vormen. De gestrengheid van

Coen (gedemonstreerd in het fragment van den jongen officier, die een amourette begint met het nichtje van den gouverneur), de bewegelijkheid van het Indische leven in die dagen, de bedrijvigheid in koopmanschap en machtsuitoefening, ze zijn alle historische werkelijkheden, in hun geest over-eenkomend met wat de geschiedschrijvers, De Jonge, Tiele, Van der Chijs, van Meeleren, Klerk de Reus en anderen, meedeelen. En de fantasie-omschepping van den Auteur heeft ze kleurigheid en levendigheid gegeven en niet van hun karakter beroofd.

De taal in het boek, vooral als de „rauwe gasten“ aan het woord zijn, alsook de sfeer, zijn ruw. In dat opzicht heeft de Schrijversfantasie zich ook aangesloten bij de, niet anders te ver-wachten, realiteit. Daarom is het ook niet zonder meer aanbevelenswaardige lectuur. Maar als „nieuw boek over Indië“ verdient het zeker de aandacht, omdat het een ongemeen gegeven op originele wijze bewerkt.

De ruimte laat niet meer toe, het andere belle-tristische boek mede in dit artikel te bespreken. Over „Menschen in malaise“ dus D.V. de vol-gende week.

C. T.

III ZIELKUNDE III

Repliek.

IV.

Veroordeelde Christologie. IVb.

Nadat Prof. W. in het art. van 2 Nov. 1934 zeer kort iets van Apollinaris' opvatting heeft weergegeven — een veel te korte en onvolledige weergave, dan dat iemand daarmee kan werken — vangt hij het art. van 9 Nov. 1934 aan met deze woorden: „De vorige maal zagen wij, dat de psychologie van Apoll. uitgaat van de onder-scheiding tusschen vorm en stof. Daarbij ziet Apoll. dan als voorgevend principe de nous het denkende en willende verstand“, welke nous autocraat is.

Het zal duidelijk zijn, dat het uiterst moeilijk is om onze opvatting van Apoll. op moderne wijze uit te druk-ken. De onderscheiding tusschen vormgevend principe en stof is zoo geheel anders dan die van den modernen tijd, dat het al dadelijk niet mogelijk is hier in de huidige psychologie vergelijkingspunten te vinden.

Nu kunnen wij een glimlach niet onderdrukken. Prof. W., die oog voor humor heeft B), (hij ziet zelfs daar humor, waar hij niet is), zal ons dat niet kwalijk nemen C).

Wat Prof. W. hier verricht, is inderdaad een zeer handige goocheltoer D). Laten we er direct bijvoegen, dat we met handig niet bedoelen opzettelijk. Maar een goocheltoer blijft het. Leest men oppervlakkig, dan is men geneigd Prof. W. toe te stemmen in zijn rede-neering. Maar bij dieper zien ontwaart men allerlei on-jultheden E).

De lezer zal na het art. van 2 Nov. een vervolgartikel hebben verwacht. Want immers het ging over de Christologie van Apollinaris en van Prof. W. Dat had De Steen in zijn artikel uitdrukkelijk gezegd. Hij had wel even over de psychologie van Apoll. ge-sproken, maar het punt was de Christologie. Vandaar, dat we nu ook niet ingingen op de vraag hoe nu precies Apoll. de psyche opvat.

Maar nu redeneert Prof. W. hier van uit de psy-chologie van Apoll.

Dat is onze eerste opmerking. We zouden hierom reeds reden hebben niet nader op dit artikel in te gaan. We zouden kunnen zeggen: Prof. W., wij zullen U niet volgen op alle mogelijke zijpaden F).

Maar — Prof. W. zal de volle maat ontvangen G). We hebben beloofd zijn artikelen op den voet te volgen, want er is geen enkel punt waarop zijn betoog ook maar in het allergeringste onze overtuiging heeft ge-wijzigd en onze bezwaren heeft weggenomen. En we meenen, dat we op alle punten Prof. W. van antwoord kunnen dienen. De lezer moge oordeelen.

Nu zegt Prof. W., en dat is onze tweede opmerking, Apoll. gaat uit van de onderscheiding tusschen stof en vorm. En daarbij is het vormgevend principe de norm. Dat zijn twee waarheden, op zichzelf volkomen waar en hier juist — en toch in dit verband onjuist.

In de eerste plaats doet het zeer vreemd aan, deze dingen uit den mond van Prof. W. te hooren. Prof. W. heeft immers juist in deze artikelenreeks vergel. b.v. „De Reformatie“ van 13 April 1934), bestreden de meening van hen, die zeggen, dat het dogma in zijn conceptie en in zijn opbouw een werk van den Griekschen geest is op den bodem van het Evangelie. Dat geldt toch ook ten opzichte van de christologie? Prof. W. is het blijken zijn bestrijding van Prof. Vollenhovens werk toch wel niet eens met de gedachte: Les Peres de l'Eglise n'avaient d'autres connaissances anthropo-logiques que celles qu'ils avaient prises dans les oeuvres des anciens philosophes et mises en harmonie avec les dominees des saintes Ecritures. (De Kerkvaders hadden geen kennis der anthropologie dan die, welke zij geput hadden uit de werken der oude filosofen en die ze in harmonie hadden gebracht met de gegevens der Heilige Schriften.)

Neen, zegt Prof. W. (in zijn voorgaande artikelen), niet de Grieksche geest, het Grieksche denken heeft op den bodem des Evangelies tot dogma-vorming geleid, maar louter de openbaring in de Schrift gegeven.

1) Indien Prof. W. niet meer zegt, schuift hij zijn 20e eeuwse begrippen onder Apoll-termen. Dies maakt Prof. W. zich schuldig aan termenverwarring. Bij Ap. is de nous pneuma. S. [A]

Nogmaals — dat geldt dan ook van de anthropologie. En nu zegge men niet: o ja, maar Apoll. was een ketter. Maar dat heeft rechtstreeks met zijn psychol. opvatting, althans van den eersten tijd, en zeker met dat wat Prof. W. zijn uitgangspunt noemt, niets te maken.

Nu ontkennen wij allerniinst, dat Aristoteles (en voor wat bijzonder Apoll.'s latere opvatting betreft), grooten invloed heeft uitgeoefend. Maar die invloed is er ook op de Kerkvaders en nog lang daarna! En het is geheel onjuist te zeggen: Apoll. gaat uit van 't Aristoteliaansch schema en dus is vergelijking bijkans niet mogelijk. Dan weersprekt Prof. W. ergens Relling, want dan moet hij zeggen: alle oude Christelijke denkers gingen uit van aan heidenen ontleende onderscheidingen — en dat verwerpt Prof. W.

Maar dan, als Prof. W. bijkans geen vergelijking kan trekken met Apoll.'s opvatting, kan hij dat ook niet met de opvattingen der denkers die eerste eeuwen in 't algemeen. Dan graaft Prof. W. een kloof tusschen toen en nu en sluit hij 't oog voor de historische ont-wikkeling.

Trouwens — en dat is mijn derde bezwaar — we zijn in de psychologie ten opzichte van deze dingen nog niet zooveel verder dan de eerste eeuwen. Men zou terecht aanmerkingen kunnen maken op de uit-drukking: huidige psychologie, en er voor kunnen lezen de hedendaagsche metaphysische opvattingen. Maar dergelijke kleine dingen kunnen we laten rusten. Doch de indruk, die hier gewekt wordt, is geheel onjuist: we zijn in de „moderne“ „psychologie“ niet veel verder — want deze „dingen“ vormen geen problemen in de moderne psychologie. Men heeft daar gansch andere probleemstellingen.

Wel bemoeit de neo-Thomistische filosofie zich niet deze vraagstukken. En wel is bij de streng-orthodoxe (de Calvinistische b.v.) theologen en psychologen (en filosofen) belangstelling voor deze dingen. En na-tuurlijk zullen dan ook de resultaten van de „huidige“ psychologie (maar men overdrijve hier niet!) mee kun-nen spreken, maar tenslotte gaan wij, moeten wij uit-gaan van het geopenbaarde. Van Gods Woord. En daar wilden de Paters ook van uitgaan. En daar wilde Apoll. ook van uitgaan.

Nu was er bij hen en bij hem zeker veel heidensche invloed — maar zouden wij geheel onbevange de Schrift naderen?

Prof. W. teekent m.i. de verhoudingen onjuist H).

H. S.

A) 20ste eeuwse begrippen onder Apollinaris ge-schoven? Termverwarring? En ze zijn letterlijk aan Apollinaris ontleend! Alleen reeds het „willende ver-stand“ is in de 20ste eeuw onaanvaardbaar!

B) Zie sub H.

C) Zie sub H.

D) Zie sub H.

E) Zie sub H.

F) Zie sub H.

G) Zie sub H.

H) Wij willen De Steen niet volgen, noch wat betreft zijn redeneermethode, noch wat betreft zijn buitengewoon hoffelijke kwalificaties. Wanneer De Steen spreekt over „handige goocheltoeren“, die men „bij dieper zien ontwaart“ (goocheltoeren blijken in den regel juist bij „dieper zien“ maar een klein kunstje!) en wanneer hij meer van dergelijke vriendelikheden zegt, dan laat ik deze debatwijze geheel voor zijn rekening. Ook blijft het voor rekening van De Steen wanneer hij het hart van de kwestie n.l.: de psychologie van A., die met zijn ter-minologie ten nauwste samenhangt, noemt „een kwestie die alleen bij een zijpad ter sprake komt.“ Het lust mij niet van een bestrijdingswijze als deze veel te zeggen.

Liever wil ik eenige zakelijke opmerkingen maken, waarbij ik tot mijn leed moet constateren, dat De Steen, ondanks allerlei geleerd uitzienende Fransche en andere citaten, toch hier een betoog houdt, dat bewijst, dat hij of langs mij heen redeneert, of dingen bewijzen wil die met de zaak niets te maken hebben. Vatten we het betoog van De Steen samen, dan krijgen we dit:

1e Opmerking: De Steen zegt: Ik spreek over de christologie, prof. W. over de psychologie van A.

2e Opmerking: Aangaande het betoog van W. inzake de nous doet het vreemd aan, dat beweerd wordt, dat A. dacht in het schema van Aristoteles. Immers, de eerste eeuwen dachten men algemeen in dat schema. Wij mogen geen kloof graven tusschen toen en nu en de oogen sluiten voor de historische ontwikkeling der dingen.

3e Opmerking: De Steen beweert, dat de psycho-logie ten opzichte van deze dingen nog niet veel verder is gekomen.

Als ik nu dit alles lees, dan bedroef ik me toch over het feit, dat in zoo kort bestek zooveel misverstanden kunnen staan.

In antwoord op de eerste opmerking zou ik willen zeggen: Zie toch even de zaak zuiver. Apollinaris' christologie is alleen begrijpelijk bij zijn psychologie. Wanneer het nu duidelijk is dat ik over het wezen van de ziel en over den opbouw van de persoonlijkheid heel anders denk dan Apollinaris, dan volgt daar reeds uit, dat ik ten opzichte van de christologie geen Apoll-inarist kan zijn. De bewering, dat de christologie eigen-lijk het punt is waar het op aan komt, is slechts te hand-haven, wanneer eerst vastgesteld is, dat de psycholo-gische opvatting dezerzijds verkondigd, overeenstemt met die, welke door A. werd verdedigd. Dit is, meen ik, zoo evident, dat ik hierop niet verder hoef in te gaan.

2) Het is mij een raadsel, hoe Prof. W. zulke geheel onjuiste beweringen kan doen. Prof. W. kan toch weten, dat Aristoteles nog veel invloed heeft en dat door verschil-lende psychologen ook zijn schema niet zoo ongeschikt wordt gevonden voor onzen tijd! Prof. W. vergelijke b.v. eens wat J. Geyser in Die Seele (1914) schrijft: Een midden-standpunt schijnt de Aristoteliaansche theorie van de Lichaam-Ziel verhouding mij toe. (Het gaat hier over de vraag naar de verhouding en de verbinding van lichaam en ziel.) En even verder: Nu heeft reeds in de oudheid Aristoteles, met geniale scheppingskracht een theorie opgesteld, die uit lichaam en ziel een eenheid maakt enz.

Wat d
treft zou
modanig
in dit art
het Arist
Maar E
in den m
dogmavon
Steen ver
trekt uit
leden ge
van het
denken, r
dogma G
een jaar
voor een
is het p
den v
de ter
denkw
de term
drukken
leggen n
dan te co
onken ik
Daarom
artikel p
wordt o
geten, d
tijd zijn
kan nu
karakter
ontdekki
gelden. M
die van
moeten h
on zijn o
En wat
betreft, o
als zooda
toch geze
reeds in
lijkheid v
nomen he
een punt
experimen
de psychi
aan het
Aristoteli
De Steen
het wezen
biologie en
grote bet
Dat wij
dan ook
is om een
ten opzic
euw ons
is zelfs de
materiaal
totaal and

VA
J

Palestini
wel wat
gaat het
het hier
28000 km
Dit wo
grote af
meermal
hangend
te verkle
Palaearct
zuidelijks
tegenwo
Indische
Doode Z
Eigena
Palestina
zonder o
logisch
staat. To
wereld
quist, e
Hempr
dekkings
eerste on
B. Tris
1881 vers
ving maal
Fauna
Een ni
broken, s
lang in
de dierer
noemd
Aharon
Van hen
komstig
ook veel
Schrift.

1) Fritz
2) Idem